

Чайка В.В.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

РОЗВИТОК КУЛЬТУРНО-МУЗИЧНИХ ОСЕРЕДКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Стаття присвячена загальному аналізу діяльності та характеристиці культурно-мистецьких осередків музичної творчості української діаспори в країнах Північної Америки наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Дослідження здійснено в контексті окреслення основних тенденцій та хвиль української еміграції, що зумовлювали розвиток структури культурних осередків загалом. Визначено основні тенденції культурно-музичної діяльності української діаспори в країнах Північної Америки. Охарактеризовано основні напрями діяльності осередків української імміграції у ХХІ ст. як чинників збереження національної самоідентифікації в умовах глобалізації суспільства. Доведено, що традиційні етнічні та культурні цінності не лише слугують середовищем автентичної культури і самобутності, але й сприяють налагодженню міжкультурного діалогу.

Ключові слова: українська діаспора, культурно-музична діяльність, національна самоідентифікація, імміграція.

Постановка проблеми. Соціокультурне та мистецьке середовище української діаспори засвідчує, що українська культура активно розвивається за кордоном, формуючись довкола освітніх, наукових, культурних осередків. Саме завдяки діаспорам розширюються і зміцнюються зв'язки між Україною та державами, де проживають переселенці. Вивчення історії української імміграції є актуальною темою, з огляду на те, що українська діаспора робить вагомий внесок у розвиток культури, науки, економіки, освіти та мистецтва України, особливо в сучасних умовах, що підносять загальний рівень країни у світі, сприяючи налагодженню всебічних векторів взаємодії між країнами. Діяльність представників української діаспори на нинішньому етапі історико-цивілізаційного розвитку на ниві культурного розвитку (й музичного зокрема) дає змогу осягнути важливість цілісного історичного розвитку української культури кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували означене питання такі вчені, як: Б. Білаш [2], О. Грищенко, Т. Геврик, С. Романок, О. Швачка, Ю. Бачинський (звертає увагу на збереження іммігрантами українських традицій на американській землі) [1], Ф. Заставний, О. Сич та А. Шлепаков (описав саме першу хвилю еміграції до Північної Америки) [14]. Причини та наслідки

української імміграції, а також життя в Америці детально висвітлені в монографії В. Корольова, де вміщені статистичні дані переселення, описано перших іммігрантів, умови їх життя та праці [10].

Життя та побут українських іммігрантів висвітлює довідник «Зарубіжні українці», написаний спільно українськими та канадськими вченими – С. Лазебником, Л. Лещенком, Ю. Макаром, П. Орленком, Ф. Свирипою, Я. Баланом та Б. Кравченком.

Що стосується дослідження музичної сфери діяльності української діаспори, то її досліджували О. Івах, М. Мандрика, В. Євтух [3], В. Трощинський [11], К. Чернова [12], Я. Рудницький (збирач українських народних пісень, оповідань), Т. Кошиць (першою почала досліджувати український фольклор у Канаді, зокрема пісні) [4].

В аспекті дослідження культурно-музичної діяльності української діаспори варто зазначити також ґрунтовну роботу дослідниці Г. Карась «Українська музична культура західної діаспори як соціокультурний феномен ХХ ст.». Інший український вчений В. Дутчак комплексно дослідила бандурне мистецтво діаспори ХХ – початку ХХІ ст. як національне духовно-культурне явище, що є невід'ємним від культурно-мистецьких надбань України.

Постановка завдання. Метою роботи є вивчення питання загального розвитку та характе-

ристики культурно-мистецьких осередків музичної творчості української діаспори в країнах Північної Америки наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наприкінці ХХ ст. спостерігається тенденція активізації дослідження української діаспори, де, зокрема, вчених цікавлять питання розвитку освіти за кордоном, історія життя та побуту іммігрантів, а також збереження українських національних традицій та етнокультурних цінностей на території Північної Америки та Сполучених Штатів Америки (далі – США) загалом.

Початки зародження і розвитку культурно-просвітницьких та мистецьких осередків позначені тим, що перші іммігранти за кордоном копіювали діяльність культурно-освітніх інституцій, які були поширеними на рідній землі, зокрема читалень, Народних домів, товариства «Просвіта» [15].

Українці-переселенці прагнули мати власні приміщення – культурні осередки, що зумовило будівництво народних домів, які згодом набули статусу інституцій і керували культурно-освітнім процесом загалом. Іммігранти прагнули зберегти національну ідентичність і відстояти свої історичні корені, плакаючи українську самотність.

Культурно-мистецька галузь стрімко розвивалася – діяли театри, бібліотеки, наукові заклади, церковно-релігійні установи, різноманітні організації письменників, журналістів, музикантів, митців. Саме тому більшість переселенців прагнули потрапити до північноамериканських країн, де були найкращі умови праці й побуту.

Як свідчать дослідження, найбільш питомо етнічність українців за кордоном збереглася саме в контексті активного розвитку культурно-просвітницького напрямку діяльності. Відомо, що у 30-і рр. ХХ ст. на території північноамериканських країн діяло майже 40 драматичних гуртків і народних хорів, успішно функціонували курси з підготовки вчителів української мови, активно діяли робітничі будинки, пропагуючи культурно-просвітницьку діяльність.

Для переселенців проводилися концерти української пісні, танців і музики, переважно аматорських колективів. Все це допомогло зберегти мову та культуру за межами Батьківщини.

Вагомий внесок у національно-культурне відродження української держави зробила західна українська діаспора, яка складається переважно з інтелігенції. Саме вона, за підтримки членів Світового Конгресу Українців, здійснює щорічні стажування за кордоном, організовує курси підвищення кваліфікації та обміну досвідом учителів,

допомагає українським школярам літературою та комп'ютерним обладнанням.

Аналізуючи джерельну базу з питання діяльності культурно-музичних осередків української діаспори в країнах Північної Америки, помітили, що першими громадськими інституціями українців південноамериканських країн стали народні доми (робітничі доми та клуби), які і стабілізували та зберегли етнічну ідентифікацію українців за кордоном.

У другій половині ХХ ст. цей перелік поповнили культурні центри, літературно-мистецькі клуби та товариства зі збереження української мови та культури. Така змінна особливість була зумовлена еміграційними хвилями та суспільно-історичними обставинами. Іммігранти запозичили новітні форми культурної організації та наповнили їх національним змістом.

1965–1966 рр. відомі також такими подіями: 1965 р. почала працювати Асоціація Діячів Української Культури (далі – АДКУ); 1966 р. створена Духова оркестра.

У цей же період з'являються мистецькі фундації, діяльність яких спрямована на фінансування діячів культури та мистецтв, спонсорювання досліджень у цих галузях.

Необхідно також зазначити розвиток науки, культури й освіти України, що значно збагатився внеском наукових інституцій і установ української діаспори: зокрема Українське історичне товариство (далі – УІТ), Світовий Конгрес Українців (далі – СКУ), Наукове товариство ім. Тараса Шевченка (далі – НТШ), Світова наукова рада (далі – СНР), Українська вільна академія наук (далі – УВАН) та інші. Саме завдяки вищепереліченим установам відбувається відродження та розвиток національної культури в контексті загальносвітової культури і цивілізації.

Представники західної української діаспори, які мешкають на території Північної Америки, щорічно розбудовують мережу етнічних організацій, впливають на зміцнення геополітичної ситуації країни, зберігають національну ідентичність, допомагаючи в такий спосіб і самій діаспорі.

Варто зазначити, що розбудові українського громадянства в північноамериканських країнах значною мірою сприяла церква. Створювалися окремі громади локального та регіонального спрямування, з кінця ХІХ ст. виникають братства, які допомагали робітникам та їхнім сім'ям у разі травмування на виробництві або смерті. Це ще більше покращило матеріальну ситуацію українських заробітчан.

Важливу роль у культурно-громадському житті іммігрантів країн Південної Америки відігравали ветеранські (комбатантські) організації, які створювалися після Першої та Другої світових воєн. Учасники таких угруповань утворили мистецькі колективи – чоловічі хори «Сурма» та «Бурлака», до репертуару яких входили військові, релігійні та народні пісні. Хори успішно гастролювали на території США, Канади, країн Європи, України.

У другій та третій еміграційних хвилях особливо яскраво позначився масовий молодіжний рух діаспори, представники якого організували музичне життя та патріотичне виховання молоді та дітей у США. Найвідомішими організаціями були «Пласт», ОДУМ, ТУСМ і СУМ. До програми вишколу виховників СУМ були включені лекції з мистецтва й української культури.

Молодіжні утворення проводили різноманітні концерти, організували свята за участю хорів, оркестрів, ансамблів, що дієво зберігало національну ідентичність і самосвідомість українців. Репертуар містив твори українських композиторів, фольклорного спрямування, переважно патріотичного змісту. Молодь брала активну участь у громадському житті діаспори, пропагуючи результати творчої діяльності у засобах масової інформації (далі – ЗМІ).

Згальом характеризуючи музичний аспект культурно-просвітницької діяльності північно-американської діаспори, варто звернутися до структурної моделі музичної культури української діаспори (за Г. Карась), яка охоплює: 1) музичні цінності чи артефакти; 2) види діяльності (створення, відтворення, збереження, поширення і сприйняття, використання музичних цінностей, аналіз артефактів); 3) суб'єкти діяльності, їхні знання, навички, здобутки; 4) установи і соціальні інститути; 5) культурно-мистецьке середовище [9, с. 46].

Варто зазначити, що серед жанрів музичного мистецтва в країнах Північної Америки найбільший прояв мало хорове мистецтво. Високих злетів досягли хори «СУМ», «Батурін», «Діброва» (засновник і керівник – Василь Кардаш), «Прометей» Зеноя Гнопки, хор МУН під керівництвом О. Кошиця. Саме вони виступали на загальноукраїнських імпрезах, концертах, брали участь в інших культурних заходах. Репертуар хорів налічував безліч літургійної та світської музики, класики, фольклору, який українці Канади розділяли на дві групи: український фольклор (привезений з України) та українсько-канадський (утворений у Канаді).

О. Кошиця по праву називають батьком української народної пісні, який до останніх років життя творив і записував пісні для нащадків. Українські хорові колективи і диригенти Канади великою мірою завдячують успіхами саме О. Кошицю. До сьогодні у Вінніпезі є хор імені О. Кошиця, у грудні 2016 р. його 70-річний ювілей відсвяткували концертом хору під керівництвом Мирослави Пачес та фольклорної групи «Орлан» [13].

Варто зазначити розвиток та поширення в США бандурного мистецтва. 1972 р. заснована Школа кобзарського мистецтва в Нью-Йорку, яка стала головним координуючим центром бандурної освіти в українському зарубіжжі. Ініціатором її створення та постійним адміністратором впродовж довгого часу був М. Досінчук-Чорний (1972–1999 рр.), із 2000 р. – І. Лехіцький.

Визначним чинником для ідентифікації української культури за кордоном стали гастролі, концертна діяльність і фестивальний рух, який найбільш яскраво представлений у Канаді.

Український фестивальний рух розпочав своє існування 1938 р. з Онтарійського провінційного фестивалю. Це привело до заснування 1939 р. першого Всекрайового фестивалю української пісні, музики і танцю в Торонто. Варто зауважити, що саме українці започаткували етнічні фестивалі, які зміцнили мистецьку позицію переселенців, адже відтворювали весь спектр культурно-мистецького життя.

Фестивальне життя стало важливою ланкою діяльності діаспор. Традиційними стали: Канадський національний український фестиваль у Дауфіні (1965 р.), фестивалі «Писанка» (Вегревілл) та «Весна» (Саскатун) – обидва з 1973 р., «Спадщина», «Каравана», «Український день спадщини» (Торонто), «Фольклорама» (Вінніпег).

Український фестивальний рух у Канаді зростає і схвалюється всім співтовариством. Участь у фестивалі, який є візитівкою української культури, беруть представники влади, він набуває рис північно-американського українського фестивалю [15].

Найбільшим молодіжним культурним проектом Північної Америки вважається конкурс «Міс Українська Канада» – справжнє свято української культури та мистецтва, яке прагне об'єднати українську молодь з усіх куточків Канади.

У вересні 2017 р. у Торонто відбувся фестиваль української культури Bloor West Village. Цей фестиваль вважається найвидовищнішим у Північній Америці серед фестивалів української культури. Програма містила музичні та танцювальні номери, боді-арт, конкурси та розваги. Відвідувачі

й учасники фестивалю частувалися національною кухнею в закладах, які працювали на території його проведення. Традиційно фестиваль розпочався парадом канадських політичних лідерів, на головній сцені глядачі побачили виступи Василя Попадюка, гуртів DoVira, Bossonizh, ZAPOVID, MAD HEADS та ін.

Надзвичайно важливим центром поширення українського живопису, культури, музики та літератури в Сполучених Штатах можна вважати Український інститут Америки (далі – УІА), який заснував галичанин Володимир Джус. УІА є справжнім осередком українського мистецтва, зокрема музики, який надає можливість усім бажаючим познайомитися з українськими композиторами, виконавцями, серед яких треба згадати піаністів Олександра Слободяника та Миколу Сука, композитора Мирослава Скорика. Із 2003 р. головною програмою інституту є висвітлення позитивних тенденцій в Україні.

У Чикаго 1971 р. створений Інститут сучасного мистецтва (далі – ІСМ), який функціонує й досі, вражає своїми виставами, музичними та літературними заходами, а також фільмами та виставками, які щороку в ньому проходять. Музичні програми включають вечори за участю видатних оперних співаків, джазових виконавців. Як і раніше, ІСМ об'єднує міжнародну мережу художників, музикантів, письменників із місцевою громадою Чикаго, покращуючи його культурне життя і сприяючи розвитку цього багатокультурного міста.

Не менш цікавим для дослідників культурним осередком української діаспори є Науковий богословський інститут православної церкви в США, який містить колекції українських народних пісень, українські опери та твори українських композиторів – понад 5 000 зразків релі-

гійної та світської музики (Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Лисенка, К. Стеценка й інших). Основні публікації інституту складені професором Василем Завітневичем.

Серед важливих інституцій української діаспори в США є також Центр дослідження історії імміграції (далі – ЦДІІ) в університеті штату Міннесота, в якому зберігаються важливі довідкові видання, праці з проблем історії, релігії, театру, літератури, фольклору, музики, танцю, народного мистецтва.

Висновки. Отже, західній діаспорі вдалося розбудувати потужну мережу соціально-економічних установ, створити стабільну матеріальну базу, водночас зберігаючи мову та культурно-побутові особливості існування.

Розвиток музичної культури української діаспори (громадсько-культурні товариства й організації) відіграв важливу роль у становленні культурницького життя еміграції. Українські музиканти зробили вагомий внесок у розвиток світової музичної культури, беручи активну участь у музичному житті народів країн проживання; їхня діяльність була спрямована на поглиблення міжнаціональних культурних зв'язків [7]. Українці досить успішно інтегрувалися в канадське та північноамериканське багатоетнічне середовище, стали повноцінними громадянами нової країни, зайняли гідні ніші канадського суспільства, але водночас змогли зберегти свою національну самобутність, культуру та традиції.

Культурно-мистецькі й освітні осередки української діаспори країн Північної Америки виявилися високоорганізованими, функціональними та самодостатніми, які мають гідний мистецький статус і рівень, впливають на соціокультурну ідентичність заокеанських українців, збагачуючи українську та світову культуру.

Список літератури:

1. Бачинський Ю. Українська еміграція. Т. 1: Українська еміграція у З'єднаних Державах Америки. Львів, 1914. 488 с.
2. Білаш Б. Англійсько-Українське шкільництво в державній системі Мані-тобі. Мюнхен; Вінніпег: Вид-во УВУ, 1984. 223 с.
3. Євтух В. Етнічність: глосарій. Київ: Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2009. 170 с.
4. Марунчак М. Історія українців Канади. Т. 2. Вінниця, 1991. 232 с.
5. Карась Г. Архівні та музейні колекції діячів музичної культури українського зарубіжжя: джерелознавчий аспект. Український вимір: Міжнар. зб. інфор., освітніх, наук., метод. статей і матеріалів з України та діаспори. Ч. 7. Чернігів: ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2008. С. 385–393.
6. Карась Г. Діячі музичної культури західної діаспори – наші земляки. Наукові записки Ін-ту народознавства НАН України, Івано-Франківського краєзнавчого музею. Вип. 7–8. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. С. 118–125.
7. Карась Г. Збереження і розвиток української духовної музичної культури в західній діаспорі. Науковий вісник Українського університету в Москві. Москва, 2005. Т. IX. С. 75–80.

8. Карась Г. Історико-культурологічні аспекти діяльності музичних товариств української західної діаспори. Український вимір: міжнар. зб. інформаційних, освітніх, наукових, методичних статей та матеріалів з України та діаспори. Ч. 10. Чернігів, 2011. С. 29–35.
9. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ ст.: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.
10. Корольов В. Українці в Америці. Київ: Тов. «Просвіта» у Києві, 1909.
11. Трощинський В. Українці в світі. Україна крізь віки. Т. 15. Київ, 2001. 142 с.
12. Чернова К. Українська діаспора як соціокультурна система. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2007. 347 с.
13. Українці в Канаді – їх розвиток і досягнення. Мюнхен, 1968. 323 с.
14. Шлепаков А. Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Київ: Вид-во АН УРСР, 1960. 268 с.
15. Ювілейний альманах до 80-ліття Товариства читальні «Просвіта» у Вінніпезі / упорядн. А. Господин; ред. Р. Король. Вінніпег: Просвіта, 1985. 165 с.

РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРНО-МУЗЫКАЛЬНЫХ ЦЕНТРОВ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ В СТРАНАХ СЕВЕРНОЙ АМЕРИКИ В КОНЦЕ ХХ – НАЧАЛЕ ХХІ ВЕКА

Стаття посвячена общему анализу деятельности и характеристике культурных центров музыкального творчества украинской диаспоры в странах Северной Америки в конце ХХ – начале ХХІ в. Исследование осуществлено в контексте определения основных тенденций и волн украинской эмиграции, обусловивших развитие структуры культурных центров. Определены основные тенденции культурно-музыкальной деятельности украинской диаспоры в странах Северной Америки. Охарактеризованы основные направления деятельности центров украинской иммиграции в ХХІ в. как факторы сохранения национальной самоидентификации в условиях глобализации общества. Доказано, что традиционные этнические и культурные ценности не только служат средой аутентичной культуры и самобытности, но и способствуют налаживанию межкультурного диалога.

Ключевые слова: украинская диаспора, культурно-музыкальная деятельность, национальная самоидентификация, иммиграция.

DEVELOPMENT OF CULTURAL AND MUSICAL CENTERS OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN THE COUNTRIES OF NORTH AMERICA AT THE END OF THE 20TH AND EARLY 21ST CENTURIES

The article is devoted to the general analysis of the activity and characterization of cultural and artistic centers of musical creativity of Ukrainian diaspora in the countries of North America at the end of the ХХ – the beginning of the ХХІ century. The research was carried out in the context of outlining the central tendencies and waves of Ukrainian emigration which conditioned the development of the cultural center's structure. The underlying trends of cultural-musical activity of the Ukrainian diaspora in the countries of North America are determined. The main directions of movement of Ukrainian immigration centers in the ХХІ century are described as factors of preservation of national identity in the conditions of globalization of society. It is proved that traditional ethnic and cultural values not only serve as an environment of authentic culture and identity but also contribute to the establishment of intercultural dialogue.

Key words: Ukrainian diaspora, cultural-musical activity, national identity, immigration.